

SETA

ÇIKMAZDAN ÇÖZÜME

KARABAĞ

SORUNU

EDİTÖRLER

MUHİTTİN ATAMAN

FERHAT PİRİNÇÇİ

**ÇIKMAZDAN ÇÖZÜME
KARABAĞ SORUNU**

ÇIKMAZDAN ÇÖZÜME KARABAĞ SORUNU

EDİTÖRLER
MUHİTTİN ATAMAN
FERHAT PİRİNÇÇİ

SETA

Muhittin Ataman

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olduktan sonra, Central Oklahoma Üniversitesi'nde yüksek lisans ve Kentucky Üniversitesi'nde doktora çalışmalarını tamamlayan Muhittin Ataman, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (ASBÜ) Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde profesör olarak görev yapmaktadır. SETA Dış Politika Araştırmaları Direktörü ve *Insight Turkey* dergisi editörü olarak çalışan Ataman'ın Türk dış politikası, Ortadoğu siyaseti ve Körfez ülkeleri hakkında akademik çalışmaları bulunmaktadır.

Ferhat Pirinççi

Doktorasını 2010'da Uludağ Üniversitesi'nde tamamlayan Ferhat Pirinççi, Bursa Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Uluslararası Siyaset Anabilim Dalı'nda profesör olarak görev yapmaktadır. Ortadoğu, silahlanma ve ABD dış politikası üzerine çalışmalar yapmakta olup lisans ve lisansüstü düzeyde Uluslararası İlişkiler, Ortadoğu, Silahlanma ve ABD Dış Politikası dersleri vermektedir.

SETA Kitapları 74

ISBN: 978-625-7712-22-4

© 2021 SET Vakfı İktisadi İşletmesi

1. Baskı: Nisan 2021, İstanbul

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Editör: Mehmet Akif Memmi

Düzeltili: Berrin Çalışkan, Hasan Hüseyin Çağırın, Mustafa Said İşeri

Kapak: Erkan Söğüt

Uygulama: Said Demirtaş

Baskı ve Cilt: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA Kitapları

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 11

BİRİNCİ BÖLÜM

KARABAĞ SORUNUNUN ANLAMI

KARABAĞ SORUNU: DONDURULMUŞ YAPAYLIKTAN KAÇINILMAZ ÇÖZÜME DOĞRU

MUHİTTİN ATAMAN, FERHAT PİRİNÇÇİ

GİRİŞ	17
KARABAĞ SORUNUNUN MAHİYETİ	18
SORUNUN UZUN SÜRE ÇÖZÜLEMESİNİN NEDENLERİ	22
KARABAĞ SORUNUNUN DEĞİŞEN DOĞASI	25
İKİNCİ KARABAĞ SAVAŞI VE AZERBAYCAN'IN ZAFERİ	30
İKİNCİ KARABAĞ SAVAŞI'NIN KAZANAN VE KAYBEDENLERİ	32
SONUÇ	35

KARABAĞ'IN AZERBAYCAN İÇİN ÖNEMİ

NESİB L. NESİBLİ

GİRİŞ	39
KARABAĞ'IN AZERBAYCAN TARİHİNDEKİ YERİ	40
BİR KÜLTÜR MERKEZİ OLARAK KARABAĞ	48
ERMENİLERİN HEDEFİNDEKİ KARABAĞ	52
SONUÇ	55

KARABAĞ'IN ERMENİSTAN İÇİN ANLAMI

MEŞDİ İSMAYILOV

GİRİŞ	57
“TARİH SAVAŞMAK İÇİNDİR”	59
GÖÇ POLİTİKALARININ KARABAĞ SORUNUNDAKİ İZLERİ	66
RESSENTIMENT (HİNÇ) İDEOLOJİSİ	69
SONUÇ	73

İKİNCİ BÖLÜM

KARABAĞ SORUNUNUN ARKA PLANI

KARABAĞ'IN TARİHSEL ARKA PLANI

ÖMER GÖKSEL İŞYAR

GİRİŞ	77
RUS ÇARLIĞININ YIKILMA SÜRECİNDE KARABAĞ	79
MONDROS ATEŞKESİ'NDEN SONRAKİ GELİŞMELER VE KARABAĞ	83
AZERBAYCAN'IN SOVYETLEŞTİRİLMESİ VE KARABAĞ	85
TÜRKİYE'NİN ASKERİ HAREKATI VE KARABAĞ	86
SOVYET MERKEZİ OTORİTESİNİN “KARABAĞ OBLASTI”NA İLİŞKİN YAKLAŞIMI VE KARARLARI	87
İKİNCİ DÜNYA HARBİ SONRASINDA KARABAĞ	89
GORBAÇOV DÖNEMİNDE KARABAĞ MESELESİ	91
SONUÇ	97

DAĞLIK KARABAĞ'IN HUKUKİ STATÜSÜ VE HALKLARIN KENDİ KADERİNİ BELİRLEME HAKKI

HECER QASİMOVA

GİRİŞ	99
DAĞLIK KARABAĞ'I SORUN HALİNE GETİRME GİRİŞİMLERİ	100
SSCB'NİN DAĞILMASI AŞAMASINDA DAĞLIK KARABAĞ	106
KENDİ KADERİNİ BELİRLEME HAKKININ DAĞLIK KARABAĞ'LA İLİŞKİSİ	111
SONUÇ	115

BİRİNCİ KARABAĞ SAVAŞI'NIN NEDENLERİ VE SONUÇLARI

ARAZ ASLANLI

GİRİŞ	117
TARİHSEL BAKIŞ	118
SORUNUN YENİDEN ALEVLENMEYE BAŞLAMASI	122
ÇATIŞMALARIN SAVAŞA DÖNÜŞMESİ	126
AZERBAYCAN'IN TOPARLANMAYA BAŞLAMASI VE DIŞ GÜÇLERİN YENİDEN MÜDAHALESİ	129
AZERBAYCAN'DA DARBE GİRİŞİMİ VE ERMENİSTAN'IN İŞGALCI SALDIRILARINI YOĞUNLAŞTIRMASI	132
1994 ATEŞKESİNE GİDEN SÜREÇ	135
İŞGALİN 1994 ATEŞKESİNE KADARKİ SONUÇLARI	137
SONUÇ	139

KARABAĞ SORUNUNDA DİPLOMATİK MÜZAKERELER VE MİNSK SÜRECİ

YALÇIN SARIKAYA, ARAZ ASLANLI

GİRİŞ	141
KOMŞU DEVLETLERİN ARA BULUCULUK GİRİŞİMLERİ	142
ULUSLARARASI KURULUŞLARIN ARA BULUCULUK GİRİŞİMLERİ VE MİNSK SÜRECİ	145
ATEŞKESE GİDEN YOL: RUSYA VE AĞIK	150
ATEŞKES SONRASI BARIŞ GÖRÜŞMELERİ: RUSYA'NIN SORUNU TEKELİNE ALMAYA ÇALIŞMASI	152
AGİT'İN KARABAĞ SORUNUNDAKİ SAMİMİYET SINAVI: LİZBON ZİRVESİ	156
MİNSK GRUBU EŞ BAŞKANLARININ ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	157
SONUÇ	164

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İKİNCİ KARABAĞ SAVAŞI

İKİNCİ KARABAĞ SAVAŞI'NA GİDEN YOL

FERİD ŞEFİYEV, VASIF HUSEYNOV

GİRİŞ	169
ERMENİSTAN'IN 2018 REJİM DEĞİŞİKLİĞİNE İLİŞKİN GÖSTERMELİK VAADI	171

TOVUZ ÇATIŞMALARI: DAHA BÜYÜK BİR SAVAŞIN HABERCİSİ	177
SONUÇ	180

AZERBAYCAN'IN DEĞİŞEN PARADİGMASI

METİN MAMMADLİ

GİRİŞ	183
ERMENİSTAN-AZERBAYCAN ÇATIŞMASININ ARKA PLANI	184
ERMENİSTAN'DA İKTİDAR DEĞİŞİMİNİN ETKİSİ	192
TÜRKİYE-RUSYA İLİŞKİLERİNDE YENİ EĞİLİMLER VE GÜNEY KAFKASYA	198
BÖLGESEL JEOPOLİTİKTE AZERBAYCAN'IN DURUŞU	200
SONUÇ	203

AZERBAYCAN'IN STRATEJİK SABRİNİN SONU VE KARABAĞ'DA YENİ DENKLEM

FERHAT PİRİNÇÇİ, MEHMET ÇAĞATAY GÜLER

GİRİŞ	205
SORUNUN SÜRDÜRÜLEMEZ NİTELİĞİ	207
AZERBAYCAN'IN ASKERİ KAPASİTESİNDE YAŞANAN DÖNÜŞÜM	210
AZERBAYCAN SİYASETİ VE KONJONKTÜREL DİNAMİKLER	213
BARDAĞI TAŞIRAN DAMLA: TOVUZ SALDIRISI VE İKİNCİ KARABAĞ SAVAŞI	215
İKİNCİ KARABAĞ SAVAŞI SONRASI DEĞİŞEN DENKLEM	221
SONUÇ	227

GÜNEY KAFKASYA'DA SAVAŞ SONRASI DURUM

VASIF HUSEYNOV

GİRİŞ	229
ÜÇLÜ ANLAŞMA: ERMENİSTAN-AZERBAYCAN ÇATIŞMASININ SONU MU?	232
ULUSLARARASI TEPKİ	235
ÇATIŞAN TARAFLARA VE GÜNEY KAFKASYA'NIN GELECEĞİNE YÖNELİK ÇIKARIMLAR	239
SONUÇ	243

AZERBAJCAN'IN İKİNCİ KARABAĞ SAVAŞI'NDAKİ ASKERİ HAREKATI: ZAFERİN TEKNİK ANALİZİ

MURAT ASLAN

GİRİŞ	245
HAREKATA ETKİ EDEN FAKTÖRLER	247
HAREKATIN İCRASI VE GELİŞİMİ	261
SONUÇ	268

ERMENİSTAN'IN İKİNCİ KARABAĞ SAVAŞI'NDAKİ ASKERİ FAALİYETLERİ VE ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUK

YÜCEL ACER

GİRİŞ	271
ERMENİSTAN'IN ASKERİ FAALİYETLERİ VE NİTELİKLERİ	273
İLGİLİ HUKUK	281
HUKUKİ DEĞERLENDİRMELER	289
SONUÇ	297

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BÖLGESEL VE KÜRESEL AKTÖRLERİN KARABAĞ POLİTİKASI

JELEZNOVODSK BİLDİRİSİ'NDEN MOSKOVA BİLDİRİSİ'NE RUSYA'NIN DAĞLIK KARABAĞ POLİTİKASI

CAVİD VELİYEV

GİRİŞ	301
RUSYA'NIN TEKELİ (1991-1995)	302
PUTİN'LE DEĞİŞEN RUS POLİTİKASI	309
2016 SAVAŞI VE RUSYA	311
İKİNCİ KARABAĞ SAVAŞI VE RUSYA	314
ÜÇLÜ BİLDİRİ VE RUSYA'NIN ROLÜ	318
SONUÇ	320

TÜRKİYE'NİN KARABAĞ POLİTİKASI

BORA BAYRAKTAR

GİRİŞ	325
KARABAĞ'IN İŞGALI VE TÜRK SİYASETİNİN DÖNÜŞÜMÜ (1988-1991)	326
KARABAĞ'DA İŞGALİN DERİNLEŞMESİ VE TÜRKİYE (1991-1994)	330
1994 ATEŞKESİ VE SONRASI	333
KARABAĞ'DA ÇÖZÜMSÜZLÜK VE TÜRKİYE (2003-2020)	337
KARABAĞ'IN KURTULUŞ SAVAŞI VE TÜRKİYE	343
SONUÇ	347

İRAN'IN KARABAĞ SİYASETİ: SEBEPLERİ, SONUÇLARI VE GELECEĞİ

MUSTAFA CANER

GİRİŞ	349
TARİHSEL POZİSYON	350
ETNOPOLİTİK KAYGILAR	354
REEL POLİTİK, GÜÇ MÜCADELESİ VE JEOPOLİTİK HESAPLAR	357
EKONOMİK ÇIKARLAR VE TARİHSEL İMGELEM	361
SONUÇ	363

AB VE ABD'NİN DAĞLIK KARABAĞ POLİTİKALARI

NURŞİN ATEŞOĞLU GÜNEY

GİRİŞ	367
AB'NİN DAĞLIK KARABAĞ ÇATIŞMASININ ÇÖZÜMÜNDEKİ AKTÖRLÜĞÜNÜN ETKİNLİĞİ	371
ABD'NİN DAĞLIK KARABAĞ MESELESİNE İLGİSİNİ YİTİRMESİ	376
SONUÇ	383

ÖNSÖZ

İkinci Karabağ Savaşı, yüzyıldan uzun bir tarihi olan ve dondurulmuş statüde muhafaza edilmeye çalışılan Karabağ sorununda önemli bir dönüm noktasını temsil etmektedir. 1990'lerden beri Karabağ ve çevresindeki yedi bölge yani Azerbaycan topraklarının yaklaşık yüzde 20'si, Ermenistan'ın işgali altına girmiş, bu nedenle bir milyondan fazla Azerbaycan Türkü yurtlarını terk etmek zorunda kalmıştır. 1994'te yapılan ateşkes ve ardından başlayan diplomatik müzakereler otuz yıl boyunca sorunun çözümünde küçük bir ilerleme bile sağlayamamıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi başta olmak üzere uluslararası örgütlerin kararları ve uluslararası hukuk ilkeleri bakımından Karabağ topraklarının Azerbaycan'a ait olduğu defalarca teyit edilmiş ancak uluslararası örgütlerin beyhude girişimleri işgalci Ermenistan'ın en küçük bir taviz vermesini bile sağlayamamıştır.

Öte yandan her ne kadar Birinci Karabağ Savaşı sonrasında sorunu çözmek için müzakerelerin yürütüldüğü dönem "ateşkes dönemi" olarak ifade edilse de gerçekte cephe hattında ateş hiç eksik olmamıştır. Ermenistan bu dönem boyunca zaman zaman düşük yoğunlukta zaman zaman da tempoyu yükselterek Azerbaycan'a karşı sürekli saldırı ve tacizlerde bulunmuştur. Büyük ölçüde verilen dış destekten aldığı cesaretle sürdürdüğü bu saldırgan politikası –deyim yerindeyse– Ermenistan'ın bu işgalini hiçbir bedel ödemediği kadar sürdürebileceğini düşünmesine neden olmuştur.

Azerbaycan ise bu süreç boyunca stratejik bir sabır göstermiş ve sorunun uluslararası hukuk temelinde ve diplomasi yoluyla çözülmesi için gereken çabayı fazlasıyla göstermiştir. Ancak normalde sorunu çöz-

mek amacıyla özellikle Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü (AGİT) bünyesinde yürütülen müzakereler, zamanla sorunun çözümsüzlüğünün bir aracı haline gelmiştir. Bu durum ise Azerbaycan'ın gösterdiği diplomasiyi önceleyen yaklaşımının suistimal edilmesine ve esnekliğinin giderek azalmasına neden olmuştur. Bu noktada 12 Temmuz 2020 tarihinde Ermenistan'ın önceki provokasyonlarından farklı olarak cephe hattı dışında yer alan Tovuz bölgesine saldırması, Azerbaycan için deyim yerindeyse bardağı taşıran son damla olmuştur. Nitekim bu saldırıdan hemen sonra Türkiye ile askeri tatbikatlar başlatan Azerbaycan yönetimi, Ermenistan'ın 27 Eylül 2020 tarihindeki son provokasyonundan sonra soruna yönelik politikasını tamamen değiştirmiştir.

Azerbaycan otuz yıldır masada elde edemediği haklarını büyük ölçüde 27 Eylül 2020 tarihinde başlayan ve kırk dört gün süren İkinci Karabağ Savaşı'nda sahada elde etmiştir. Askeri hazırlık derecesinden operasyonların yürütülmesine, ulusal ve uluslararası kamuoyunun bilgilendirilmesinden ateşkes şartlarının oluşturulmasına kadar başarılı bir kriz yönetimi izleyen Azerbaycan, sürecin sonunda işgal altındaki Karabağ topraklarını büyük ölçüde, çevresindeki topraklarını ise tamamen özgürleştirmiştir.

Azerbaycan'ın Ermenistan'a net bir mağlubiyet yaşattığı İkinci Karabağ Savaşı'nın öncesinde, sırasında ve sonrasında Türkiye'nin Azerbaycan'a sağladığı yoğun destek bu sonuçların elde edilmesinde rol oynayan önemli faktörlerden birisi olmuştur. Diğer bir ifadeyle Türkiye-Azerbaycan arasında Karabağ özelinde ve Kafkasya genelinde sağlanan iş birliği somut meyvelerinden birisini daha vermiştir. Azerbaycan'ın bağımsızlığından itibaren "tek millet iki devlet" düşüncesiyle yürütülen geniş kapsamlı bir iş birliğine dayanan ikili ilişkiler, yoğunluğu artarak ve derinleşerek devam etmektedir.

Elinizdeki kitap da aslında bu durumun bir göstergesidir. İkinci Karabağ Savaşı sonrasında ortaya çıkan yeni siyasi durumun analizi için hazırlanan bu kitaba, Türkiye'den ve Azerbaycan'dan alanında yetkin çok sayıda akademisyen ve uzman katkıda bulunmuştur. Bu yönü-

le alanında bir ilk olma özelliği taşıyan elinizdeki kitap temelde dört bölümden oluşmaktadır. Karabağ sorununun çerçevesinin çizilmesi ve taraflar açısından anlamının açığa kavuşturulması için birinci bölümde ilk olarak kitabın editörleri Muhittin Ataman ve Ferhat Pirinççi'nin kaleme aldığı ve bütün süreci “dondurulmuş yapaylıktan kaçınılmaz çözüme” şeklinde tanımladığı makale yer almıştır. Ardından Nesib Nesibli Karabağ'ın Azerbaycan için, Meşdi İsmayılov ise Karabağ bölgesinin Ermenistan için önemini tahlil etmiştir.

Karabağ sorununun arka planını ele alan kitabın ikinci bölümünde Ömer Göksel İşyar Karabağ'ın tarihsel geri planı ve sorunun ortaya çıkış süreci üzerinde durmuştur. Ardından Hecer Qasimova Dağlık Karabağ'ın hukuki statüsüne yönelik tartışmaları uluslararası hukuk perspektifinden analiz etmiştir. Araz Aslanlı 1990'ların ilk yarısında yaşanan ve bölgenin Ermenistan tarafından işgal edilmesiyle sonuçlanan Birinci Karabağ Savaşı'nın nedenleri ve sonuçlarını ortaya koymuştur. Yalçın Sarıkaya ve Araz Aslanlı'nın ortaklaşa yazdıkları makalede ise Karabağ sorununu çözmek amacıyla başlatılan ancak hiçbir ilerleme kaydetmeyerek aslında sorunun sürüncemede kalmasına neden olan diplomatik müzakere sürecini ele almıştır.

Kitabın üçüncü bölümü, İkinci Karabağ Savaşı sürecini kapsamlı bir şekilde ele almıştır. Bu çerçevede ilk olarak Ferid Şefiyev ve Vasıf Huseynov, İkinci Karabağ Savaşı'na giden süreci analitik bir perspektifte ortaya koymuştur. Ardından Metin Mammadli, Azerbaycan'ın değişen paradigmasını –ulusal ve bölgesel dinamikleri dikkate alarak– analiz etmiştir. Ferhat Pirinççi ve Mehmet Çağatay Güler'in kaleme aldığı makale, İkinci Karabağ Savaşı'nın sonuçlarının tesadüf olmadığını belirtmiş, bu sonuçlara yol açan nedenleri ortaya koymuş ve savaş sonrasında oluşan yeni denklem üzerinde durmuştur.

Vasıf Huseynov ise makalesinde İkinci Karabağ Savaşı'nı sona erdiren ateşkes süreci ve sonrasında Güney Kafkasya'da oluşan yeni dengeleri ele almıştır. İkinci Karabağ Savaşı'ndaki askeri faaliyetleri teknik bir incelemeye tabi tutan Murat Aslan, Azerbaycan'ın zaferinin askeri

analizini yapmıştır. Yücel Acer ise Ermenistan'ın İkinci Karabağ Savaşı boyunca savaş hukukuna aykırı eylemlerini, saldırılarda neden olduğu savaş suçlarını ve insanlığa karşı suçları uluslararası insancıl hukuk bağlamında analiz etmiştir.

Kitabın dördüncü ve son bölümü Karabağ sorununa müdahil olan veya çözüm sürecinde etkili olan bölgesel ve küresel aktörlerin politikaları üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda süreçte en etkili ve belirleyici aktörler şüphesiz Rusya ve Türkiye'dir. Rusya'nın Karabağ politikasını Cavid Veliev incelerken Türkiye'nin Karabağ politikasını ise Bora Bayraktar analiz etmiştir. Güney Kafkasya jeopolitiğinin bir diğer aktörü ve İkinci Karabağ Savaşı'ndan etkilenen devletlerden biri olan İran'ın Karabağ politikası ise Mustafa Caner tarafından irdelenmiştir. Son olarak Nurşin Ateşoğlu Güney, neredeyse otuz yıldır sürdürülen uluslararası müzakerelerde etkili olan ABD ve Avrupa Birliği'nin Karabağ sorununa yönelik politikasını analiz etmiştir.

Karabağ sorununu etraflıca inceleyen elinizdeki bu kitabın ortaya çıkmasında katkısı bulunan Azerbaycanlı ve Türkiyeli bütün yazarlara ve yayın aşamasında emek harcayan herkese en içten teşekkürlerimizi sunuyoruz. Önemli bir boşluğu dolduracağını düşündüğümüz bu kitabın konuyla ilgilenen akademisyen ve araştırmacılara hem de genel okuyucu kitlesine faydalı olmasını diliyoruz.

21 Mart 2021

Muhittin Ataman ve Ferhat Pirinççi

BİR

KARABAĞ
SORUNUNUN
ANLAMI

KARABAĞ SORUNU: DONDURULMUŞ YAPAYLIKTAN KAÇINILMAZ ÇÖZÜME DOĞRU

MUHİTTİN ATAMAN*
FERHAT PİRİNÇÇİ**

GİRİŞ

Azerbaycan yaklaşık otuz yıldır işgal altında bulunan Karabağ ve çevresindeki topraklarını 27 Eylül 2020’de başlayan ve “İkinci Karabağ Savaşı” olarak tanımlanan kırk dört günlük mücadele sonrasında büyük ölçüde özgürlüğüne kavuşturmuştur. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) döneminden kalan en önemli ve “dondurulmuş sorun” şeklinde tanımlanan Karabağ sorununda Azerbaycan tarafından geliştirilen farklı bir yöntemle çözüme yaklaşılmıştır.

Karabağ sorununun nasıl ortaya çıktığı önemli ve incelenmesi gereken bir konudur. Ancak Birinci Karabağ Savaşı’nda Ermenistan’ın arkasına aldığı destekle Azerbaycan topraklarını işgal etmesi ve bundan da önemlisi bu işgali on yıllarca nasıl sürdürebildiğinin de üzerinde durulması gerekir. Zira yirmi altı yıldır sorunun çözümüne yönelik yapılan sonuçsuz diplomatik görüşmeler en küçük bir ilerlemeyi dahi sağlayamamıştır. Azerbaycan’ın sorunun diplomatik yolla çözülmesine yönelik gösterdiği “stratejik sabır” bir anlamda istismar edilmiştir.

* Prof. Dr., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi SBF Uluslararası İlişkiler Bölümü

** Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bütün dünyanın koronavirüs (Covid-19) salgını nedeniyle sağlık politikaları ve salgının ortaya çıkardığı ekonomik sorunlara yoğunlaştığı bir dönemde Karabağ sorunu konusunda yaşanan gelişmeler şüphesiz önemli bir dönüm noktasını teşkil etmektedir. Erivan'ın provokasyonlarına cevaben Bakü'nün 27 Eylül 2020'de gerçekleştirdiği karşı taarruz ile başlayan İkinci Karabağ Savaşı'nda Azerbaycan önemli kazanımlar elde etmiştir. Çatışmaların başlangıcında süreci bir savaş olarak nitelendirmekten ziyade önceki dönemlerde olduğu gibi kısa sürede çatışma öncesi döneme dönüleceği beklentisi oluşmuştur. Ancak çatışmalar kısa sürede sona ermediği gibi kırk dört günde sahada çok ciddi pratik sonuçlar ortaya çıkmıştır. Zira yirmi altı yıldır sürdürülen diplomatik müzakerelerin ortaya koyduğu sürdürülemez durumun tersine kısa süre içerisinde sorunda değişiklikler yaşanmış ve Azerbaycan işgal altındaki topraklarının önemli bir kısmını özgürleştirmiştir.

Karabağ sorununu “yapay dondurulmuş sorun” olarak niteleyen bu çalışma temelde sorunun kaçınılmaz bir çözüme doğru evrildiğini ve bu çerçevede önemli dönüşümler geçirdiğini savunmaktadır. Çalışmada önce Karabağ sorununun tanımını netleştirmek amacıyla bir çerçeve çizilmektedir. Zira sorun sadece *teritoryal* olmanın ötesinde tarihi, kimliksel, demografik, insani, hukuki vb. yönleri bulunan çok boyutlu bir niteliğe sahiptir. İkinci olarak ise sorunun neden “dondurulmuş” statüde tutulmaya çalışıldığı diğer bir ifadeyle neden günümüze kadar çözülemediği tartışılmaktadır. Ayrıca Karabağ sorununun ve soruna taraf olan ülkelerin değişen doğası ortaya konularak İkinci Karabağ Savaşı'nın “Neden daha önce değil de şimdi?” yaşandığı sorgulanmaktadır. Son olarak İkinci Karabağ Savaşı'nın ortaya çıkardığı yeni realiteye dayalı olarak sürecin kazanan ve kaybedenleri üzerinde durulmaktadır.

KARABAĞ SORUNUNUN MAHİYETİ

Karabağ sorunu uluslararası ilişkiler literatüründeki “dondurulmuş sorun” tanımına uygun olarak SSCB döneminde çözülemeyen ve daha sonra da yürütülen diplomatik girişimlerden sonuç alınamayan bir

Takvimler 27 Eylül 2020'yi gösterdiğinde Ermenistan'ın cephe hattındaki provokasyonu bölgede başlayan çatışmalar sürüncemede bırakılan Karabağ sorununun yeniden gündeme gelmesine neden olmuştur. Çatışmalar ilk başladığında sürecin "İkinci Karabağ Savaşı" olarak adlandırılacağını ve bu kadar kısa sürede önemli sonuçlar alınacağını çok az kişi tahmin edebilirdi. Azerbaycan bu savaşta Türkiye'nin desteği başta olmak üzere çeşitli faktörlerin etkisiyle işgal altındaki topraklarının önemli bir kısmını özgürleştirerek Ermenistan'a net bir yenilgi yaşatmıştır. Bu savaş Azerbaycan'a yaklaşık otuz yıldır dayatılmak istenen statükonun tersine çevrilmesi açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Zira Karabağ sorununun ve dolayısıyla Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarını işgalinin sürdürülemez olduğunu göstermiştir.

Elinizdeki kitap Azerbaycan'dan ve Türkiye'den alanında yetkin akademisyen ve uzmanların katkısıyla Karabağ sorununu kapsamlı bir şekilde analiz etmektedir. Bunu yaparken Karabağ sorununun anlamını, tarihsel arka planını, İkinci Karabağ Savaşı'nı ve üçüncü aktörlerin Karabağ politikalarını geniş bir perspektiften ele almaktadır.

MUHİTTİN ATAMAN • FERHAT PİRİNÇÇİ • NESİB L. NESİBLİ • MEŞDİ İSMAYILOV
ÖMER GÖKSEL İŞYAR • HECER QASIMOVA • ARAZ ASLANLI • YALÇIN SARIKAYA
FERİD ŞEFİYEV • VASIF HUSEYNOV • METİN MAMMADLİ
MEHMET ÇAĞATAY GÜLER • MURAT ASLAN • YÜCEL ACER • CAVİD VELİYEV
BORA BAYRAKTAR • MUSTAFA CANER • NURŞİN ATEŞOĞLU GÜNEY

